

PAVEL PEŠTA

K ŠALDOVU HODNOCENÍ NERUDY KRITIKA

Během své téměř půlstoleté kritické činnosti se F. X. Šalda nejednou vracel k Janu Nerudovi. Věnoval mu na půl druhé desítky studií, referátů, fejetonů a glos. Nesčetněkrát se jeho díla dotkl ve statích, zabývajících se jinými postavami nebo širší problematikou.

V tomto článku si chceme povšimnout Šaldova hodnocení Jana Nerudy jako literárního a divadelního kritika.

*

Po prvé se Šalda zamyslel nad Nerudou kritikem r. 1907,¹ kdy vyšel první svazek Nerudových Kritických spisů,² obsahující divadelní úvahy a studie. Šalda jimi nadšen nebyl. Uznává sice, že Neruda měl kritický talent, ten se však podle Šaldy předčasně obrousil, změkkl, ochabl a zhynul, protože mu scházelo „vhodné ovzduší, van širokého světového větru, domácí ocenění, povzbuzení, rozdmýchání“.³ Neruda divadelní kritik byl udušen malostí obzoru, malicherností poměrů, žalostným stavem českého umění i obecnstva. Šalda vytýká Nerudovým kritikám, že jsou zavaleny výklady o literární a umělecké abecedě, že autor v nich bojuje za věci samozřejmé, že obširně hovoří o věcech významu čistě lokálního a propadá tak malosti. Šalda nenachází u Nerudy téměř nikde vyššího hlediska, zdá se mu, „jako by se bál mysliti na vlastní vrub a pro sebe, jako by se bál zaujmouti pevné stanovisko k hodnotám mimo den a chvíli“.⁴

Měl Šalda pravdu, když takto odmítavě hodnotil Nerudu jako divadelního kritika? Jaké požadavky měl Šalda na kritiku?

Svou kritickou konfesi vyjádřil Šalda ve studii Kritika pathosem a inspirací v knize Boje o zítřek, vyšlé r. 1905, tedy dva roky před článkem o Nerudových kritikách. Šalda tam neuznává kritiku rozumovou. Opravdová kritika je mu vždy intuicí; kritik má umělecké dílo přebásnit, dobásnit.

Své názory na kritiku Šalda doplňuje i v referátu o Nerudových divadelních úvahách. Označuje kritiku za žánr luxusnější nad všechny žánry jiné, který předpokládá, „že země, v níž kvete, vyrostla nad utilitarism, nad účely praktické bezprostřednosti; předpokládá, že v ní jsou kruhy, které milují čistou theoretickou myšlenku literární *pro ni samu*, jako *krásný*, byť neúčinný *útvár* a rozkošnou, třeba povážlivou *hru*.“⁵

Před takovými požadavky nemohl ovšem Neruda obstát. Šalda se jej sice snaží omluvit poukazem na nevyzrálost jeho doby, ale i tak jej hluboce podceňuje. Šalda soudí Nerudu podle jiných a namnoze zcela opačných kritérií, než podle jakých tvořil své kritické dílo Neruda. Neruda *chtěl být užitečný* — v tom viděl smysl své práce. Sám to přímo vyjádřil: „Nač má kritik psáti

rozbor, když k ničemu neslouží, než aby dokázal dovednou execírku péra a rozumu!⁶

Neruda viděl úkol kritiky v tom, aby vedla literaturu, aby poučila obecnost o hodnotě a smyslu jistého díla, aby upozornila autora, v čem jsou jeho silné stránky a kde se dopouští chyb, aby pečovala o talenty. V divadelních kritikách se snažil především vychovávat herce k pravému uměleckému projevu. Neodděloval otázky umění od problémů vývoje národa, od potřeb života české společnosti.

Šalda má v leccčem, co píše o Nerudových divadelních úvahách, pravdu. Nemůžeme však souhlasit s jeho nehistorickým pohledem. Neruda byl jistě omezován malostí poměrů, nevyzrálostí našeho tehdejšího divadelního umění i divadelního obecnstva. Vždyť začal psát své kritiky v době, kdy ještě nebylo samostatného českého divadla, a pokračoval ve své činnosti za éry Prozatímního divadla. Neruda si byl sám dobře vědom, jak poměry nutně ovlivňují úroveň divadelní kritiky. Napsal o tom v Hlasu 31. ledna 1865: „U nás napomáhá antikritikářům ještě okolnost ze samých počátků našeho divadla vyplývající, že divadelní kritik nemůže se ani obmezit na pole čistě aesthetické, že musí i gramatice učit i nárožní cedule kontrolovat, tedy vymýřovat bejlí, jaké je jinde sociálními poměry nebo základními vědomostmi herců naprosto vymýřeno, ano jaké se jinde vůbec ani nezná.“⁷ O něco dříve, 25. listopadu 1862, v Hlasu prohlašuje, že za podmínek českého divadla, jehož herci své úkoly povrchně odbývají, není možno podat místo kritiky než holý referát. „Bylo by věru mnoho na divadelním referentu žádáno, aby široce rozkládal o intencích básníkůvých, když vidí, že herec se o intence nestará . . . Kritika jest jen tenkrát možná, když herec skutečně svou úlohu *študuje* . . . Kritika přestává, kde není umění.“⁸

Způsob a forma Nerudových kritických projevů o divadle byly nutným vývojovým stupněm naší divadelní kritiky. Právě proto, že Neruda psal takové úvahy a kritiky, jaké tehdy rozvoji našeho divadla prospívaly, že řešil problémy, před nimiž české divadlo stálo, jsou jeho zásluhy o pozvednutí naší divadelní kultury tak významné. Neruda se však úzkými poměry nedal omezit; při každé vhodné příležitosti rozšiřoval obzory našeho divadla a v mnohých svých kritikách a úvahách se dokázal povznést nad pouhé referentství.

Abychom však pochopili Šaldovo příkré odmítnutí Nerudy divadelního kritika, musíme si uvědomit, že první svazek Kritických spisů Jana Nerudy neobsahuje kritiky v pravém slova smyslu, nýbrž vesměs úvahy o nejrůznějších otázkách českého divadla. Neruda tam uvažuje o únosnosti častějších českých představení, o finančních záležitostech, o dramatické škole, hájí samostatnost českého divadla, zabývá se stavbou Národního divadla, bojuje proti cenzuře, rozvádí, kdo by se nejlépe hodil za ředitele a režiséra, všímá si složení herectva i jeho hospodářského zajištění atd. Mezi články tohoto druhu se pak ztrácejí Nerudovy myšlenky o otázkách uměleckých. Nemůžeme se tedy divit, že Šalda nebyl Nerudou kritikem — jak mu jej představil první svazek Kritických spisů — spokojen. Nenašel tam v podstatě uměleckou kritiku, nýbrž — jak napsal — „žurnalistiku lepšího jádra“.

Skutečné divadelní kritiky obsáhly až další čtyři svazky Kritických spisů Jana Nerudy, vyšlé v letech 1908—1910. O těch už Šalda nepsal. Že však aspoň částečně své stanovisko revidoval, o tom svědčí Šaldovo-kladné ocenění Nerudova boje o moderní francouzské drama na české scéně (z r. 1913 — o tom dále).

Příkrý postoj k Nerudovým divadelním kritikám nezabránil Šaldovi, aby o čtyři léta později ve fejetonu *Jan Neruda jako literární kritik*⁹ neposoudil Nerudu kritika literárního¹⁰ zcela jinak. Se zvláštním citem a rozkoší se Šalda probírá literárními recensemi a referáty Nerudovými, objímajícími léta 1859 až 1883, léta, v nichž se rodila moderní poesie česká. Šalda sice Nerudovi nejdříve vytýká, že mluvil při uměleckém díle odděleně o základní myšlenka a o provedení, o obsahu a o formě, kdežto podle Šaldy je básnická tvorba akt poznání jedinečného, akt intuice, který není možno rozkládat. Potom však uznává Nerudův opravdový postřeh estetický a nakonec přechází v nadšení. Oceňuje, že se Neruda postavil proti pohodlnému subjektivismu (v kritice Hálkových Večerních písní), který se omezuje jen na osobní city, že nepromíjel v poesii mlhavost, nejasnost, a zvláště nedbalost. Vrcholnou poklonu skládá Šalda Nerudovi, když ho za jeho péči o dokonalou formu a za boj o pravé umělecké hodnoty přirovnává k Flaubertovi.

Šaldu zajímá, jak se Neruda odvracel od každého pohodlného a líbivého pseudoumění, od subjektivní libovolnosti a zvuile, jak propagoval umění objektivní a „chtěl poesii opřítí o cosi nadosobního, o cosi, co se nevíklá a nekolísá“¹¹ — tím vysvětluje Nerudovu touhu po kultu národnostním v poesii. Plně souhlasí s Nerudou, který nejlepší školu tohoto umění nadosobního, monumentálního a sevřeného viděl v lidové poesii.

Šalda poukazuje na to, že všechno, co závažného namítli později proti Hálkovi Durdík a Machar, Neruda již dávno bystře vyslovil. Cení si, že Neruda odmítal tendenci, pokud nebyla umělecky ztvárněna. Nerudova kritika chtěla být kladná. Kde nalezl umělecký klad, „dal se mu do služby se stejným entusiasmem, s jakým odmítal netvořivou nicotu a drtil nadutou všednost“.¹²

U Nerudy literárního kritika nachází Šalda vše to, co mu scházelo v Nerudových divadelních úvahách a co považuje za nezbytné u každého opravdového kritika: žhavě bolestný vztah k umění, povznesení k zásadě, ke kritériu, k literární filosofii, zaujetí rozhodného stanoviska, schopnost propálit se k jádru věci, souzení díla podle jeho vnitřní hodnoty, tvůrčí síly, umělecké dokonalosti.

Když se pak Šalda zamyslel nad tím, jak Neruda s nevytrvalejším entusiasmem provázal básnickou dráhu Karoliny Světlé, jak vycítil spolehlivě její sílu a svéráz, dodává: „Sainte-Beuve upozornil vtipně na to, jak prubířským kamenem kritikovým jest básnická současnost; dovedl-liš vycítit velikost živého člověka a vyznati ji tak, jak ji budou vyznávati jednou příští doby, — hle, to a *jen to* jest tvůj iustus titulus kritický. Neruda obstává i v této rozhodné a poslední zkoušce kritikově ku podivu dobře a čestně.“¹³

Nad souborem Nerudových literárních kritik dospívá Šalda k závěru: „Jest to kniha celého a dokonalého umělce; nic víc, nic míň. A tím jednoho z největších duchů, které jsme kdy měli.“¹⁴

Jak si máme vysvětlit tak velký rozpor mezi Šaldovým hodnocením Nerudových článků o divadle na jedné straně a literárních kritik na straně druhé?

Nahlédneme-li do obou knih, které Šalda posuzoval, značně se nám tento rozpor zmenší. Uvedli jsme již, že první svazek Nerudových statí o divadle vlastně právě kritiky neobsahoval. Zcela jiný obraz dává sedmý svazek Kritických spisů Jana Nerudy, naplněný pozoruhodnými kritikami děl namnoze nej přednějších autorů naší literatury. Zde nemusel Neruda rozptylovat svou pozornost na spoustu nejrůznějších otázek jako v člancích o divadle, prodávajícím své dětské nemoci, nemusel vykládat uměleckou abecedu atd., ale

mohl se soustředit v největší míře na obsahovou a uměleckou stránku děl naší literatury. Proto mohl Šalda v Nerudových literárních kritikách najít lépe ztělesněny své představy o tvorbě kritika-umělce.

Roku 1913 se Šalda dostal do polemiky s Janem Herbenem, který napadl moderní českou literaturu proto, že se nehodí pro lid, nýbrž jen pro vzdělance, že se nezúčastní politického boje a že proto není užitečná v běžném životě. Šalda užil proti Herbenovi několika citátů z Nerudových bojů proti Jakubu Malému, tedy z prvního období Nerudovy činnosti.¹⁵ Neruda tam hájí právo na život literatury, určené pro vzdělané třídy; jedna část spisovatelů má psát pro lid, druhá pro vrstvy vzdělanější. Na Nerudově hodnocení Erbena Šalda ukazuje, že Neruda vyzdvihoval poesii povznesenou nad dobu a boje dne. Herben odmítl oprávněnost Šaldova počínu a na oplátku vybral několik citátů z Nerudových projevů v letech osmdesátých.¹⁶

V odpovědi¹⁷ Šalda rozlišuje dvě období Nerudova života literárního: první dobu heroickou, v níž mladý a silný Neruda nesmlouvavě projevuje stanovisko literárně revoluční, a druhou dobu, kdy stárnoucí Neruda dělá ze svého stanoviska ryze uměleckého ústupky příležitostným potřebám národním. Šalda se hlásí k Nerudovi mladému a silnému; názory jeho pozdějšího období nepřijímá. Šalda dokazuje na několika případech, jak Neruda vyzdvihoval díla slabá, jak se mylil v ocenění Rudolfa Pokorného nebo jak přecenil Třebízského, který jediný vyhověl u nás Nerudově představě národního básníka, kdežto o Jiráskovi prý Neruda neví. Šalda žasne, jak stárnoucí Neruda ztrácí kritickou schopnost. Vysoce kladně však Šalda oceňuje např. Nerudův boj o moderní francouzské společenské drama na české scéně v sedmdesátých letech. Vyzdvihuje Nerudův světový rozhled i jeho láskyplný vztah k české literatuře, pietní lásku, „s kterou zachraňoval i ze slabých knih české poesie moderní, co se zachránit dalo.“¹⁸ Vidíme, že tu Šalda počíná svůj vztah k Nerudovi kritikovi revidovat.

Nejkritičtější stanovisko k Nerudovi zaujal Šalda tři roky před svou smrtí ve studii Neruda poněkud nekonvenční.¹⁹ V ní věnoval Nerudovi kritikovi jeden větší odstavec. Svě odmítnutí soudů stárnoucího Nerudy rozšiřuje na celé Nerudovo kritické dílo. Prohlašuje, že Neruda přesto, že byl veden silnou vůlí k spravedlnosti a že se v mládí snažil vklínit českou tvorbu do světového dění, nebyl veliký kritický intelekt; navíc ho v posledních letech posedla chimérická představa národního umění ve všem a všude. A na důkaz, jak Nerudu tento postulát oslepoval, uvádí opět Nerudovo přecenění Václava Beneše Třebízského.

Můžeme souhlasit se Šaldovými závěry?

Jistě se ztotožníme se Šaldou v kladném ocenění bojů mladého Nerudy, které u Šaldy nacházíme stále, i když se v posledním jeho projevu ztrácí mezi drtivými výtkami. Pokud jde o stárnoucího Nerudu, můžeme se Šaldou souhlasit potud, že příležitostný ráz skutečně některé Nerudovy soudy z poslední doby oslabil. Z toho však nemůžeme vyvozovat, že Neruda v osmdesátých letech ztratil kritickou soudnost docela. Sám Šalda se tu dostává do rozporu, když ke své výtce, že Neruda přecenil R. Pokorného na počátku jeho dráhy, v poznámce²⁰ dodává, že později, po jeho smrti, soudil o jeho osobnosti mnohem přísněji; to by tedy nesvědčilo o klesající soudnosti. I když Neruda skutečně přecenil některé autory (vždyť kolikrát se to stalo i Šaldovi!), neznamená

to, že musíme odmítnout celé jeho kritické dílo; to si zprvu uvědomoval i Šalda.²¹

Zbývá nám ještě vyložit Nerudovo hodnocení Třebízského,²² z něhož především vyvozuje Šalda svůj odmítavý soud o Nerudovi kritikovi. Musíme si uvědomit, že ve zmíněném fejetonu²³ psal Neruda o mužích (primátor Prahy Vališ, R. Pokorný), jejichž práci ve prospěch národa záhy přerušila smrt. Tehdy se Neruda, sklíčen novým návalem nemoci, sám sebe ptal, zdali vykonal pro věc národní opravdu dost. Tu nemohl nevzpomenout „nebohého kaplánek klecanského“, usilujícího ve svém krátkém životě přenést na lid svou vroucí lásku k českým dějinám, v nichž Neruda a vůbec spisovatelé celého 19. století viděli neúčinnější prostředek národního uvědomování.

Ani v tvrzení, že Neruda nevěděl o Jiráskovi,²⁴ nemá Šalda plnou pravdu. O tom, že Neruda považoval Jirásku za předního spisovatele již r. 1883, svědčí malá zmínka v Národních listech. V článku, v němž uvažoval o situaci české literární produkce, napsal Neruda tuto větu: „Máme těch Benešů, Šubrtů a Jirásků, Světlých a Šmilovských, Arbesů a Lierů atp. ještě před jen bolestně málo.“²⁵ A r. 1885 napsal Neruda do Humoristických listů Jiráskovu podobiznu,²⁶ v níž označuje Jirásku za „historického vypravovatele první řady“. — K Šaldově omluvě musíme připomenout, že Šalda tuto podobiznu nemohl znát z tehdejšího vydání Nerudových prací, neboť Nerudových podobizen byl tenkrát vydán toliko jeden svazek, sahající po rok 1881.

*

Shrneme-li Šaldovy soudy, vidíme, že jeho poměr k Nerudovi kritikovi prochází pohnutým vývojem. Divadelní úvahy Nerudovy Šaldu neuspokojily, protože byly příliš svázány s denními problémy rodícího se českého divadla; později však se sympatiemi uznal Nerudův boj o nové směry, jako např. o společenské drama francouzské. Nerudovu literární kritiku Šalda zprvu vysoce vyzdvihl, potom však má k ní řadu výhrad, které se týkají především pozdějších soudů Nerudových. Na sklonku života dospívá Šalda vůbec k po-
pření Nerudových kritických schopností.

Argumenty, o něž Šalda opírá své odmítnutí Nerudy kritika, jsou vesměs vratké. Někde se přímo mýlí, jinde vyvozuje z jednotlivostí neodůvodněné závěry pro celé dílo. I tu však působí někdy podnětně tím, že klade nové otázky a že upozorňuje na problémy, bez jejichž řešení nelze plně pochopit Nerudovo dílo a osobnost.

Nejcennějším Šaldovým projevem o Nerudovi kritikovi zůstává stať z r. 1911, v níž pronikl nehlouběji k jádru Nerudovy kritické osobnosti. Zdá se, že si toho byl Šalda sám dobře vědom. Když r. 1936 připravoval svou knihu Časové i nadčasové, zařadil do jejího čela stať o Janu Nerudovi jako literárním kritikovi jen s menšími úpravami, které poněkud zmirňovaly dřívější nadšené hodnocení. Téměř současně však pojal i studii Neruda poněkud nekonvenční do 4. vydání Duše a díla (1937). A tak se v závěru Šaldova díla sváří dva protikladné soudy, jako by měly naznačit, že nesmíme ze Šaldových projevů jednostranně vybírat ten či onen názor, nýbrž že máme k jeho dílu přistupovat tvořivě, vše znovu promýšlet a samostatně se dopracovat k novému poznání.

P o z n á m k y

- ¹ *Jana Nerudy spisy kritické*: Svazek I: Divadlo. Volné směry XI, 1907, str. 369 n. **Knižně v Souboru díla F. X. Šaldy, sv. 15, Kritické projevy 6, Praha 1951, str. 260—262.**
- ² *Sebrané spisy Jana Nerudy*. Řada druhá. Kritické spisy Jana Nerudy I. Divadlo. Část první. Praha 1907 (F. Topič).
- ³ *Kritické projevy 6*, str. 262.
- ⁴ Tamtéž, str. 261.
- ⁵ Tamtéž, str. 262.
- ⁶ *Kritické spisy Jana Nerudy I*, str. 79.
- ⁷ Tamtéž, str. 125—126.
- ⁸ *Kritické spisy Jana Nerudy II*. Divadlo. Část druhá. Praha (F. Topič) 1908, 235—236.
- ⁹ Národní listy 1. a 8. X. 1911. Knižně v *Časových i nadčasových*, Praha 1936, str. 11—20. Soubor díla F. X. Šaldy, sv. 17, *Kritické projevy 8*, Praha 1956, str. 222—231.
- ¹⁰ *Sebrané spisy Jana Nerudy*. Řada druhá. Kritické spisy Jana Nerudy VII. Literatura. Část druhá. Praha (F. Topič) 1911.
- ¹¹ *Kritické projevy 8*, str. 225.
- ¹² Tamtéž, str. 230.
- ¹³ Tamtéž, str. 230.
- ¹⁴ Tamtéž, str. 226.
- ¹⁵ *Několik časových citátů z Jana Nerudy*. Česká kultura I, 1913, str. 447—448. Knižně v Souboru díla F. X. Šaldy, sv. 18, *Kritické projevy 9*, Praha 1954, str. 188—189.
- ¹⁶ *Nevezmeš jména Nerudova nadarmo*. Besedy Času XVIII, 1913, str. 151—152 a 158—159.
- ¹⁷ *Sprýmy a kratochvile Jana Herbena*. Česká kultura I, 1913, str. 542—544. Knižně v Souboru díla F. X. Šaldy, sv. 18, *Kritické projevy 9*, Praha 1954, str. 200—203.
- ¹⁸ *Kritické projevy 9*, str. 202.
- ¹⁹ Listy pro umění a kritiku II, 1934, str. 225—234. Rozšířené v Šaldově zápisníku VI, str. 320—345; tato verze přetištěna ve 4. vyd. *Duše a díla*, Praha 1937.
- ²⁰ *Kritické projevy 9*, str. 202.
- ²¹ Srov. v *Kritických projevech 8* na str. 227.
- ²² Podrobně o tom viz ve studii Karla Poláka *Kritik Neruda*, *Kritický měsíčník 5*, 1942, str. 174—190; o Třebízském na str. 188—189.
- ²³ Národní listy 25. září 1887. — *Sebrané spisy Jana Nerudy*. Řada druhá. *Kritické spisy Jana Nerudy VI*. Literatura. Část první. Praha (F. Topič) 1910, str. 93—100.
- ²⁴ Může se snad zdát podivné, že Šalda, který byl prohlášen za zarputilého odpůrce Jiráskova, vytýká Nerudovi, že Jiráška nedocenil. Šaldův vztah k Jiráskovi však byl zjednodušován a zkraslován. Pro dobu do první světové války se vycházelo jen ze Šaldových posudků Jiráskových dramát a byly ignorovány jeho projevy ostatní. Jestliže Šalda nepovažoval Jiráška za dramatika, neznamená to, že odmítal celé jeho dílo. Nesprávnost takových výkladů poznáme, přečteme-li si Šaldův článek *Alois Jirášek šedesátníkem* (Novina 4, 1911; *Kritické projevy 8*, str. 320—321), první odstavec úvahy *O popularnosti, aristokratismu a jiných věcech pekelných* (Národní listy 10. IX. 1911; *Kritické projevy 8*, str. 204 n.) nebo pasáž věnovanou Jiráskovi ve studii *Mistr Jan Hus a doba jeho v moderní poesii české* (sborník *Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu*, Praha 1915, str. 99—120; *Kritické projevy 9*, str. 307—340, o Jiráskovi na str. 337—340). Autorství článku k Jiráskovým šedesátninám bylo Šaldovi upíráno (činí tak — opíraje se o *Zd. Nejedlého* — i *Zd. Pešat* v práci *Boj o Aloise Jiráška v zrcadle kritiky*, Praha 1954, str. 44). Domnívám se však, že o Šaldově autorství není třeba pochybovat; svědčí o tom: 1. Šaldovo prohlášení, že všechny nepodepsané projevy v *Novině* jsou od něho (*Ještě škandál s porotou Zeyerova fondu*. Novina 3, 1910, str. 479—480; *Kritické projevy 8*, str. 72—73), 2. styl článku, 3. skutečnost, že některé zásadní myšlenky jsou parafrázovány v prvním odstavci úvahy *O popularnosti...*; jistě by Šalda neparafrázoval myšlenky jiného spolupracovníka listu.
- ²⁵ Národní listy 28. února 1883; *Kritické spisy Jana Nerudy*, sv. VII, str. 440.
- ²⁶ *Humoristické listy 3*. dubna 1885. *Spisy Jana Nerudy*, sv. 31, *Podobizny III*, Praha 1954, str. 29—30.

НЕРУДА КАК КРИТИК В ОЦЕНКЕ ШАЛЬДЫ

Отношение Шальды к Неруде является сложным. Шальду не удовлетворяла (1905) общая направленность статей Неруды о театре, так как они были тесно связаны с повседневными проблемами зарождающегося чешского театра; позднее Шальда отнесся с симпатией к борьбе Неруды за новые течения, как напр. за французскую современную драму (1913). Вначале (1911) Шальда давал высокую оценку литературной критике Неруды, но вскоре (1913) он начал умерять свое восхищение, сделав целый ряд оговорок, особенно по отношению к разного рода высказываниям стареющего Неруды. На склоне лет (1934) Шальда вообще пришел к отрицанию критических способностей у Неруды.

В своем неприятии Неруды-критика Шальда в некоторых случаях ошибается, в других — делает на основании частного, необоснованные заключения о его творчестве в целом. Ценнейшим вкладом Шальды в дело изучения критического наследия Неруды, остается его статья „Ян Неруда как литературный критик“ (1911), в которой ему удалось раскрыть наиболее характерные черты личности Неруды-критика.

Перевела *Е. Пухлякова*

NERUDA ALS KRITIKER IN ŠALDAS WERTUNG

Šaldas Verhältnis zu dem Kritiker Neruda macht eine verwickelte Entwicklung durch. Nerudas Theaterbetrachtungen (1905) hatten Šalda nicht zufriedengestellt, da sie in zu hohem Grade mit Tagesproblemen des entstehenden tschechischen Theaters verknüpft waren; später jedoch (1913) hat er Nerudas Kampf um neue Richtungen — wie z. B. um das französische Gesellschaftsdrama — mit Sympathie anerkannt. Šalda hat zwar anfangs Nerudas literarkritische Tätigkeit (1911) hoch eingeschätzt, aber bald darauf (1913) hat er seine Begeisterung durch so manchen Vorbehalt stark eingeschränkt, insbesondere hinsichtlich der literarkritischen Urteile des alternden Neruda. Am Ende seines Lebens (1934) kam Šalda sogar dahin, Neruda jede kritische Fähigkeit abzusprechen.

In seiner Ablehnung des Kritikers Neruda verfällt Šalda teils in ausgesprochene Irrtümer, teils folgert er aus Einzelheiten unbegründete Schlüsse für Nerudas Gesamtwerk. Die wertvollste Äußerung Šalda über den Kritiker Neruda ist und bleibt seine Abhandlung aus dem Jahre 1911 Jan Neruda als Literarkritiker, in der er am tiefsten zum Kern Nerudas kritischer Persönlichkeit vorgedrungen ist.

Übersetzt von *K. Krejčí*